

Dilan Kaya: Herkese merhaba, ben Dilan Kaya.

Dilara Gök: Ben Dilara Gök.

Dilan Kaya: Bu podcast serisini “Kadınlar Toplumsal Barışı Anlatıyor” Projesi kapsamında hazırlıyoruz. Bu serinin temel amacı kadın arabulucuların ve Türkiye’de ve tüm dünyada barış inşa çalışmaları yapan kadınların deneyim ve hikayelerinden faydalanmak ve ilham almaktır. Ayrıca, bu hikayeleri yazılı olarak Arapça, Kürtçe ve Türkçe dillerinde de paylaşacağız. Bugünkü programımızda bu alanda çalışan değerli bir konduğumuz var; Muna Luqman. Hoş geldin, Muna.

Dilara Gök: Bu güzel giriş için teşekkürler Dilan ve tekrar hoş geldin Muna. Programımıza başlamadan önce seni kısaca tanıtmak isterim. Muna Luqman Yemen’de barış inşası, kadın ve güvenlik alanında çalışan bir halk aktivisti. *Food4Humanity* Derneğinin (İnsanlık İçin Gıda Derneği) kurucusu ve *Women In Solidarity Network* (Kadın Dayanışma Ağı) eş kurucusudur. Yemen’deki savaş sırasında insani yardım için koridor açmış, savaşan taraflar arasındaki çatışmaları çözmüş, rehin alınan çocuklarla ilgili silahlı gruplarla müzakerelerde bulunmuştur. Aynı zamanda uluslararası düzeyde de barış ve kadın hakları savunuculuğu yapmaktadır. Bunun yanı sıra, kadın hakları ve barış uygulayıcıları ve kuruluşlarını bir araya getiren *Women’s Alliance for Security Leadership Network* (Güvenlik Liderliği Kadın İttifakı Ağı) üyesidir. 2019 yılında 8. Uluslararası Genç Kadınlar Barış Ödülünü almaya hak kazanmıştır. Seni kısaca tanıtmak kolay olmadı Muna. Davetimizi kabul ettiğin için tekrar teşekkürler.

Deneyimlerinle ilgili olarak öncelikle sana Yemen’deki mesleki çalışmalarınla ilgili bir soru sormak istiyorum. Bir aktivist ve barış inşacısı olarak bize Yemen’deki iç savaşla ilgili son durumu açıklayabilir misin? Ayrıca bu savaşın kadınların gündelik yaşamı ve sivil toplum üzerindeki etkileri hakkında da biraz bilgi verebilirsin belki bizlere.

Muna Luqman: Bu biraz zor bir soru oldu aslında. Birçok farklı alana dahil olmuş olsam da aslında temelde insani yardım çalışaniyim. Yemen’de uluslararası kuruluşlarla ve özel sektörle de çalışma deneyimim oldu. Belki pek fazla kişi bilmez bunu ama HSA grubuyla da çok çalıştık. Çalışmalarımın kapsamı bu savaş sırasında genişledi. Hem durumun kendisinden dolayı hem de biz kadınlar kendimizi barış inşacısı olarak çalışırken buluyoruz. Çünkü zor zamanlarda ve acil durumlarda müdahalede bulunmaya alışkınız. Ben de 2015 yılında, herkes Yemen’i terk etmişken, özellikle de benim bulunduğum ve ele geçirilen, en çok silahlı çatışmanın yaşandığı Taiz şehrinde kendimi tam da böyle bir durumda buldum. Orada ilk olarak Food4Humanity isimli bir inisiyatif başlattım. Şimdi ise tam bir dernek haline geldi. Belki birazdan daha fazla anlatırım, ama özetle bu bir insani yardım ve sivil toplum kuruluşuydu. Bu kuruluş bünyesinde, hem acil müdahaleye ihtiyacı olan yerinden edilmiş aileler ve insanlarla birlikte çalıştık, hem de Yemen’deki savaş uzadığı için mümkün olduğunca uzun dönem kalkınma konusuna da odaklandık. Şu an çatışmaların yedinci yılındayız. Hala dünyanın en kötü insani krizi bu ve bildiğiniz gibi durum daha da kötüye gidiyor. Yemen parası da çöküş yaşadı. Tabi bu da Yemen’de başlıca öneme sahip gıda ve diğer zaruri ihtiyaçları zora soktu. Bu yüzden de Yemen’in hayatta kalabilmek için gerekli gıda ve sağlık hizmetlerine erişimi yok. Bu yıkıcı durum daha da kötü bir hal aldı. Özellikle de yerinden edildikleri ve daha savunmasız kaldıkları için kadınlar üzerinde çok büyük bir etkisi oldu. Maaşların ödenmemesi nedeniyle yoksulluk içinde yaşayan insan sayısı da arttı. Yani insanlar maaşlarını, geçimini, evlerini ve hayatlarını kaybettiler. Bu durumun da kadınlar üzerinde etkisi son derece büyük oldu. Çocuk evlilikleri de çok arttı, çünkü insanlar başlık parasından gelir elde edebilmek için kızlarını evlendirmeye başladılar. Yani her açıdan son derece kötü bir durum.

Kırsal kesim çok ciddi bir su yetersizliği sorunu ile karşı karşıya. Bu da durumu daha kötü hale getiriyor. Şehirlerin çoğunda da elektrik yok. Hem sıcak havaların etkisi hem de hastanelerin elektrik ihtiyacını düşünürsek elektriksiz kalmanın nasıl büyük bir etkisi olacağını düşünebiliyor musunuz? Çok sayıda şirket de kapandı. İthalatın %90'ında ve Yemen ekonomisinde özel sektörün payı var. Bu yüzden şimdi savaşla birlikte özel sektörün de çok ciddi sıkıntılarla karşılaştığını görüyoruz. Savaşın ekonomimiz, insanların geçim kaynakları ve altyapı konusunda da büyük etkisi var. Temel sorunlar bunlar. Tabi ki sivillerin korunması, istikrarın, sivillerin güvenliğinin sağlanması da tehdit altında.

Geçtiğimiz iki ay içinde bazı ilerlemeler elde ettik ama aynı zamanda Rusya – Ukrayna çatışmasının da etkilerini gördük. Bu çatışmanın dünya genelinde fiyat artışına yol açması da Yemen'in gıda fiyatlarına ve ekonomisine, ve gıda güvencesine yönelik dışarıdan gelen başka bir darbe oldu. Bu da başka bir sorun. Fakat Yemen'deki son gelişmeler olumlu. Geçtiğimiz günlerde Suudi Arabistan liderliğinde Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK) tarafından desteklenen Yemen görüşmeleri yapıldı. Bu görüşmelerde bazı ilerlemeler kaydedildi, hatta oldukça büyük ilerlemelerdi bunlar. Bunca kanın döküldüğü karanlık tünelin ucunda uzun zamandır görmeyi beklediğimiz bir ışıktı bu. BM Özel Elçisi de Amman istişarelerini yönetti ve çatışmalara ara verilmesini sağlamayı başardı. Ramazan boyunca ve Ramazan sonrası iki aylık bir ara ilan edildi, hala da devam ediyor ama tabi her an bozulabilir. Hem uluslararası çevrelerle hem de Yemen'le ilgili faaliyet gösteren barış araçları ile birlikte çalışarak tam bir ateşkes elde edilene kadar bu aranın devam etmesini sağlamayı umuyoruz. Burada durayım, başka sorular da alabilirim.

Dilara Gök: Çok teşekkür ederiz Muna. Bu arada Yemen görüşmelerinden bahsettin. Sanırım zaten bu görüşmelere dahil oldun. Görüşmelerle ilgili daha fazla bilgi verebilir misin?

Muna Luqman: Mart ayında yapıldı. BM tarafından yönetilen üç aşamalı barış görüşmeleri yapıldı. Bu aşamalar siyasi, ekonomik ve benim de dahil olduğum güvenlik-askeri aşamalarıydı. Güvenlik ve askeri konularla da çok ilgileniyorum. İnsani yardım çalışmalarımın yanı sıra DCAF'ta toplumsal cinsiyet ve katılım danışmanı olarak çalışıyorum. Güvenlik görüşmelerinde bu sıfatla yer aldım. Yemen'deki güvenlik görüşmeleri pek benzeri olmayan görüşmeler. Bu görüşmelere daha önce kadınlar katılmıyordu. Yani en azından biraz katılım elde edebildik. Çok değil ama eskisine göre daha iyi. Amman istişarelerine de farklı kesimlerden, farklı siyasi partilerden ve sivil toplumdaki yaklaşık yüz Yemenli katıldı. Daha sonra da Suudi Arabistan ve KİK, ayın 29'undan 7 Nisana kadar KİK desteğiyle Yemen Görüşmelerinin düzenleneceğini duyurdu. Biz de davet edildik ve Riyad'a gittik. Görüşmeler KİK liderliğinde yapıldı. Tüm askeri ve güvenlik aktörleri, siyasetçiler, kadın ve gençlik sivil toplum üyeleri, akademisyenler, eski bakanlar ve valiler, hepsi davet edildi. Hatta Husiler bile davet edildi ancak onlar katılmayı reddettiler.

Yaklaşık 500 ila 600 Yemenli bu Yemen Görüşmelerine katıldı. Görüşmeler Yemen için büyük değişikliklerle sonuçlandı. Öncelikle çok önemli bir diyalog oluşturdu. Görüşmeler benim de katıldığım insani yardım aşaması da dahil olmak üzere toplam altı aşamadan oluşuyordu. Hatta insani yardım komitesinin tasarı sürecini ben yönettim. Bu sayede bence sürecin genelinde büyük bir aşama kaydedilmiş oldu. Öncelikle başkan kendi yetkisini başkanlık divanına devrederek geri çekildi. Bu konseye yüksek rütbeli, nüfuzlu askerler getirildi. Başkanlık divanı, herkesçe bilinen ve saygı duyulan Doktor Rashad Al-Alimi isimli eski başkanlık danışmanı tarafından yönetildi. Ve böylece hükümetin ve Yemen yönetiminin yeniden düzenlenebilmesi için sahada da mücadele veren kişiler bir araya getirilmiş oldu. Bu durum Yemen genelinde olumlu karşılandı. Hala bazı sıkıntıları olsa da yine de bence iyi bir adımdı. Çünkü geçtiğimiz 7 yılda son derece zayıf bir hükümetimiz vardı, zayıf bir yönetim vardı. Bu da halkın daha da bölünmesine ve çatışmalara yol açtı.

Başkanlık divanı ilan edildikten sonra BAE ve Suudi Arabistan Yemen ekonomisini desteklemek için 3 milyar dolar ayrılacağını duyurdu. Bunun onaylanmasını bekliyoruz. Ayrıca 7 Nisan'da çatışmalara ara verildiği ilan edildi. Bu ara sırasında özellikle Sanaa havaalanı gibi havaalanlarının açılması, son birkaç yıl boyunca kapatılmış ve el konulmuş karayollarının açılması ve Yemen'deki koalisyon ve hükümet tarafından engellenen yakıt sevkiyatının geçişine izin verilmesi planlandı. Yani bence bunlar önemli ilerlemeler. Bunlardan hiçbiri tam olarak başarısız oldu. Yakıt sevkiyatı hariç. Onun dışında Sanaa havaalanının açıldığını veya diğer gelişmeleri göremedik henüz. Bunlar önemli tedbirler. Eğer gerçekleşirse Yemen'e çokça yardım geldiğini ve çatışmaların tırmandığını göreceğiz. Bu iki üç hafta içinde hızlı hareket etmezsek çatışmalar eskisinden de kötü olur. Asıl endişelendiğimiz de bu. Yemen'deki silahlı çatışmalar çok parçalı, yani çatışmaların kendi içinde de çok sayıda çatışma var. Yemen görüşmeleri bu sorunun bir kısmını çözdü. Ama ne kadar süreceğini bilmiyorum. Derhal uzlaşma çalışmalarının yapılması lazım. Daha çok sürebilmesi için bir an önce harekete geçilmesi ve müdahale edilmesi lazım.

Dilan Kaya: Teşekkürler Muna. Mevcut meseleleri aktarıp durumun altını çizdin. Gerçekten de Yemen'de neler olduğunu anlamak çok önemli ve faydalı. Aynı zamanda tam bir başarı elde edilmemiş olsa da bu tarz olumlu gelişmeler olduğunu ve diyalog oluşturulduğunu bilmek bizi mutlu etti. Özellikle savaş zamanında çok önemli bu gelişmeler. Bu arada senin çalışmaların bizim için ilham vericiydi ve sohbetimizin başında bahsettiğin Food4Humanity Derneği'ni de merak ediyoruz. Bizler de bu derneğin takipçileriyiz. Bize bu ağın hedefleri ve faaliyetleriyle ilgili biraz bilgi verebilir misin? Ayrıca bu derneğin hikayesini ve savaş sırasında elde ettiği başarıları ve etkilerini aktarabilir misin? Çünkü hepimizin bildiği gibi insani yardım çok önemli.

Muna Luqman: Teşekkür ederim. Food4Humanity Yemen'deki ilk kadın sivil toplum kuruluşlarından biri. 2015 yılında Yemenli kadınlar ve sahada çalışan genç barış inşacıları tarafından kuruldu. Kadınlar olarak gençlere liderlik edip harekete geçmelerini, çatışmalardan uzak durarak gönüllülük faaliyetlerinde bulunmalarını, insani yardım ve kalkınma çalışmaları yapmalarını sağlamaya çalıştık. Çünkü gençler ve çocuklar sürekli savaşa gönderiliyor. O nedenle asıl amacımız, ilk olarak acil hayat kurtarıcı yardımlar, temiz su, eğitim, kadınların korunması, sağlık hizmeti gibi yardımlar getirmek oldu. Yemen'de iki bin aile bu şiddetli çatışmalardan etkilendi. Ayrıca sağlık hizmeti fiyatları, iklim değişikliği gibi durumların da Yemen üzerindeki etkisi çok büyük. Çok fazla sel olayı yaşandı. İnsanların dikkate almadığı çok fazla etkisi oldu. Temel hizmetlere tekrar erişim sağlanması amacıyla yürüttüğümüz projelerden bazıları bunlar. Örneğin Yemenliler için su depoları kurmak için para topladık. Ayrıca yereldeki hastaneleri desteklemek için, elektrik sıkıntısından dolayı güneş enerjisi sağlamak için para topladık. Aynı zamanda maaşlarını, hayatlarını ve geçim kaynaklarını kaybetmiş, ya da evin geçimini sağlayan aile ferdini kaybetmiş ailelere geçim desteği ve ekonomik fırsatlar sağlamak için çalışıyoruz. Yani bunların tamamı acil durum yardımları değil ama Yemen halkının direncini artırmak ve iyileşmesini sağlamak, sadece insanlara gıda verip çekilmek yerine onlara ufak da olsa gelir getirecek projeler yaratarak onurlarını korumalarını sağlamak için çalışıyoruz. Oturup birinin kendilerine un ve yağ getirmesini beklemektense onurlarını zedelemekten bir şeyler yapmalarını sağlamaya çalışıyoruz. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi, kadın ve kız çocuklarının güçlendirilmesi üzerine çalışıyoruz. Aynı zamanda yurttaşlık değerlerini, yardımsever ve sorumlu vatandaşlığı savunuyoruz. Özellikle gençlerde; gençlerle çok ilgileniyoruz. Dediğim gibi, şiddeti önlemek, bu şiddet döngüsünü önlemek için halkın direncini de artırmaya çalışıyoruz. Toplumsal birliktelikle, diyalogla, güvenlik diyaloguyla, bazen toplumsal diyalogla toplumda şiddeti nasıl önleyebileceğimize kafa yoruyoruz. Yaptığımız çalışmalar bu şekilde. Sadece suyla 80.000'in üzerinde aileye yardım edebildik. MADRE'deki dostlarımızın da yardımıyla okulları onardık. MADRE bize yardımcı olan harika bir kuruluş, ICAN de bize yardımcı oluyor. MADRE ile birlikte okulları onarmayı başardık. Şu an 400 kız çocuğu okula gidiyor. Uzak yerlerde yaşamalarına rağmen okula gidiyorlar. Ailelerini çocuklarını okula geri göndermelerine ikna edebildik, çocuk evliliklerini azaltabildik.

Su projelerimiz ve girişimlerimizle birlikte bölünmüş toplumumuzda bir toplumsal uyum yaratmayı başardık. Su topluma erişim noktalarından biri ve bunu arabuluculuk çalışmalarım sırasında bizzat gördüm. Bazen biliyorsunuz sahada çatışmalarda insanlar kendi çözümlerini getirene kadar arabuluculuk yapabilecek, güvenebilecekleri birine ihtiyaç duyuyor. Biz de bunu yapıyoruz. Su götürerek, gıda götürerek, fırınlar açarak ya da başka yollarla. Gıda ve su güvencesini toplumsal ahlak, toplum değerleri ve birliktelik üzerinden ele alarak barış inşasına başlangıç noktası olarak kullanıyoruz.

Barış inşa faaliyetleri kadın barış inşacılarının kullandığı farklı bir model. Bu sadece Yemen’de değil tüm dünyada böyle. Dünyanın her yerinde barış inşacıları, kadın barış inşacıları, eski yöntemlerle veya tarafların savaş meydanında kaldığı eski moda yollar gibi BM barış inşası modeliyle hareket etmek yerine bu benzersiz yöntemleri kullanıyorlar. Barışın toplumda başladığını, tabandan yukarı bir yaklaşımla sağlanabileceğini düşünüyoruz. Bizim çalışma şeklimiz bu. Farklı yollar kullanarak yapıyoruz bunu. Kendi ekolümüz veya yöntemlerimiz yok ama toplumu kendi yöntemlerini geliştirmeleri ve barış için uygun gördükleri şekilde kullanmalarını teşvik etmeye çalışıyoruz. Çünkü elde etmek istediğimiz uzun soluklu, sürdürülebilir bir barış.

Dilara Gök: Senin de dediğin gibi Muna, savaşta ve savaş sonrası iyileşme sürecinde Food4Humanity gibi tabandan yukarı kuruluşların önemi de tekrar anlaşıldı. Bu örneklerin ve deneyimlerin artması savaş ve çatışmaların devam ettiği toplumlarda çalışan barış inşacılarına da rehberlik ediyor. O yüzden tekrar paylaşımların için teşekkür ederiz. Diğer taraftan Yemen Kadın Dayanışma Ağı, ICAN, Kadın Güvenlik İttifak gibi hem ulusal hem de uluslararası kadın ve barış kuruluşlarında da oldukça aktif olduğunu biliyoruz. Bununla ilgili olarak son bir soru sormak istiyoruz: Bu ağlar sahada barış aktivisti olarak çalışırken motivasyonunu nasıl etkiliyor? Veya bireysel olarak nasıl etkiliyor? Ayrıca bu ağların uzun dönemde kadınlar üzerindeki etkisi hakkında neler söylemek istersin?

Muna Luqman: Öncelikle Yemen Kadın Dayanışma Ağı, ICAN, Kroc Enstitüsü, MADRE, Akdeniz Kadın Arabulucular ağı gibi bizi destekleyen tüm bu ağlara müteşekkir olduğumu söylemek isterim. Bunun yanı sıra sesimizi daha güçlü çıkarmamızı sağlayan, sıkıntılarımızı, mesajımızı ve önerilerimizi BM Güvenlik Konseyine ve uluslararası alanda mümkün olan en üst düzeye ulaştıran daha birçok kuruluş var. Bu ağlar barış aktivistleri olarak çalışmalarımız için kritik öneme sahip. Bu ağlar sadece sesimizi duyurmamızı sağlamıyor, aynı zamanda sahada karşılaştığımız sorunları, karşı karşıya kaldığımız riskleri paylaşabileceğimiz güvenli bir alan sağlıyorlar. Hem karşılıklı destek, hem finansal destek sağladılar, rehberlik ve uzmanlıklarını bizimle paylaştılar. O yüzden bu ağlarla yapılan işbirliğinin sivil toplum olarak bize çok yardımcı olduğunu, aktivizmimizi de daha yukarılara taşımamıza yardımcı olduğunu düşünüyorum. Aklıma birçok örnek geliyor. Mesela ICAN’ın uluslararası alana erişimi var. Bu da bize çok yardımcı oldu. Şiddetin önlenmesinde, şiddetle mücadelede bize çok yardımcı oldu. Örneğin benim de içinde bulunduğum WASL ağı hem çeşitliliğe saygı gösteriyor hem de insanlığa dair ortak umut ve isteklerimiz üzerinden birlik olmamızı sağlıyor. Bildiğiniz gibi karşılaştığımız bu sorunların üstesinden gelmek için beceri ve bağlılık gerekiyor. Bu ağlar sayesinde de kendi hikayemize benzer hikâyeleri duyuyoruz. Bu da korunmamızı, savunmasız hissetmek yerine desteklenmiş hissetmemizi sağlıyor. Bu bence çok önemli. Sadece Yemen’de değil, Irak, Pakistan, Kamerun, Libya, Suriye, Uganda, Kenya ve daha bir çok ülkedeki kadın barış inşacıları toplumun inşası için pratik çözümler bulmakta ustalar. Yemenli barış inşacıları olarak birbirimizle paylaşacağımız, birbirimizden öğreneceğimiz çok şey olduğunu görüyoruz. Farkındalık oluşturmak, kadına karşı şiddetin ve genel olarak toplumsal şiddetin artmasının önüne geçmek için birlikte çalışıyoruz. Örneğin eş kurucusu ve üyesi olmaktan gurur duyduğum Kadın Dayanışma Ağı da Yemen’de kadınların korunması ve barış inşa faaliyetlerinin desteklenmesi konusunda çalışıyor. Kadın Dayanışma Ağı bünyesinde ve *Peace Track Initiative* (Barış Yolu İnisiyatifi) yardımıyla yapılan çalışmalar gerçekten olağanüstü. Yani bu kadınlar müzakerelere kolaylaştırıcılık yapıyor, tutukluların serbest bırakılmasını sağlıyor, insani yardım koridorları

açıyor, okulların askerden arındırılmasını sağlıyorlar. Bu insanlar, bu kadınlar inisiyatif alıyor ve liderlik ediyor. Bu ağlar da kaynak ve fon sağlayarak kadınları destekliyor. Biliyorsunuz, BM insani yardım fon havuzuna ulaşmak çok zor. Bu ağlar sayesinde fona ulaşabiliyoruz. Uluslararası alana, medyaya, akademiye ve hükümetlere ulaşabilmemiz için bize daha fazla destek sağlıyor ve güvenilirliğimizi artırıyorlar. Az önce de söylediğim gibi bunlar şiddetin önlenmesi için önemli modeller.

Dilan Kaya: Deneyimlerini bizimle paylaştığın için çok teşekkürler Muna. Bizim için çok önemli bu. Aslında hepimiz çatışma süreçlerinin zor görüldüğünü hatta bazen çözülmesi imkansız görüldüğünü biliyoruz. Ancak farklı deneyimleri, ulusal ve uluslararası dayanışma gibi farklı mücadeleleri görmek ilham verici. Bu yüzden bizim için çok önemli. Verdiğin röportajların birinde altını çizdiğin bazı cümleleri alıntılıyarak kapatmak istiyorum. “Savaş geriye şiddetin yoğun yaşandığı bir toplum bıraktı. Kadınlar olarak çözmeye çalıştığımız şey bu. Toplumumuzda sürdürülebilir güvenlik ve barış elde etmek istiyorsak kadınları sürece dahil etmemiz ve onları dinlememiz gerekiyor.” Bence bu çok iyi ve önemli bir yaklaşım. Tekrar davetimizi kabul edip bizimle sohbet ettiğin için teşekkürler. Çok teşekkür ederiz.

Muna Luqman: Teşekkür ederim. Ben de burada sizinle birlikte olmaktan onur duydum. Bu fırsat için, podcastinizde Yemen’e de yer ayırdığınız için teşekkürler. Katılmaktan memnuniyet duydum.

Dilara Gök: Tekrar teşekkür ederiz Muna. Ben de kapatmadan önce bir şeyin altını çizmek istiyorum. Yemen’le, Yemen’deki çatışmalarla ilgili bazı önemli güncel gelişmelerin altını çizdin. Bence bunları sadece gelişme olarak değil aynı zamanda senin başarı hikayelerin olarak görmeliyiz. Senin deneyimlerin, görüşlerin ve gözlemlerin barışı nasıl getirebileceğimizi, kendi çalışmalarımıza nasıl ışık tutabileceğimizi ve bu süreçte ulusal ve uluslararası ağlardan nasıl faydalanabileceğimizi anlamamıza yardımcı oluyor. Tekrar davetimizi kabul edip bugün bize katıldığın için teşekkürler.

Muna Luqman: Ben de tekrar teşekkür ederim.